

WE ZIJN SLECHTE EIGENAARS

Burgers hebben als kiezer en als aandeelhouder hun inspraak en medezeggenschap laten minimaliseren. De zorg bijvoorbeeld voor een goed pensioen hebben we in handen gelegd van beurshandelaren. Om uit de crisis te komen moeten we in actie komen en zelf weer leren meedenken over ons kapitaal. We moeten van 'ik nu' naar 'wij later'.

... Herman Oevermans vraagt zich in het ND van 20 augustus af hoe het komt dat het westerse kapitalisme als 'systeem' niet ter discussie wordt gesteld. Het antwoord moet worden gezocht in slecht eigenaarschap van burgers en aandeelhouders. Omdat het goed ging, lieten we onze inspraak voor wat het was.

Wat is dit 'slechte eigenaarschap'? Vanaf begin jaren 80 is de welvaart – met af en toe wat turbulentie – enorm toegenomen. In deze economische bloeiperiode is 'de markt' de maatschappij gaan domineren. Bij het grote en internationale bedrijfsleven domineerden de overmoedige financiële markten het denken in de bestuurskamers. Bij maatschappelijke ondernemingen (zoals zorginstellingen en corporaties) ging het vaak alleen nog maar om groter worden en het belang van de instelling zelf. Met als gevolg vervreemding van doelgroep en werkvloer. De besturen van die bedrijven en instellingen werden daarbij massaal ondersteund door een steeds groeiende adviesindustrie, maar niet echt effectief in de gaten gehouden door de raden van commissarissen (rvc's). En waarom niet? Omdat er bijna niemand was die deze interne toezichthouders op de huid zat hun werk goed te doen. De vertegenwoordigers van aandeelhouders hebben die mogelijkheid, maar deden dat niet. Bij maatschappelijke ondernemingen werd de verenigingsvorm ingeruild voor een stichting (dus zonder leden), dus daar kan die rvc (of 'raad van toezicht') niet ter verantwoording worden geroepen. Ondertussen ging de over-

heid burgers steeds meer als klant zien, en gingen burgers op hun beurt zich zo gedragen en de overheid steeds meer zien als een verzekeringspolis.

pensioengerechtigde

Waarom waren er zo weinig goede prikkels voor goed bestuur bij grote beursbedrijven? Dat komt met name door eenzijdige prikkels van financiële markten, die niet gericht zijn op het lange termijnbelang van de uiteindelijke beleggers, namelijk de (toekomstige) pensioengerechtigden. Want hoe werkt dat? Via afgedragen pensioenpremie aan pensioenfondsen beleggen veel mensen als aandeelhouder in beursfondsen. Dat gebeurt met een beleggingshorizon van enige tientallen jaren. Iemand van 45 jaar moet bijvoorbeeld nog 22 jaar werken (en premie betalen) en ontvangt dan gemiddeld nog een jaar of dertien een uitkering. Via het pensioenfonds wordt dat kapitaal vervolgens aan investmentmanagers in beheer gegeven. Dit zijn professionele beleggers die actief handelen in aandelen en andere waardepapieren, in de veronderstelling dat je met actief beleggen de index (het gemiddelde) kan verslaan. De prikkels (beloning) zijn in deze sector echter niet gekoppeld aan het langetermijnbelang van die premiebetaler, maar op een veel kortere termijn. Namelijk of in dat jaar de index is verslagen. Die index is het resultaat van wat alle collega-beleggers ervan maken in dezelfde periode. Met deze wetenschap is het merkwaardig dat aandelen en andere 'waarden' met een enorme vaart verhandeld worden. Wat hebben aandeelhouders met

een lange termijnbelang hier aan? Voor iedereen die aan die actieve kapitaalmarkt verdient, is het belang helder. Hoe meer beweging (transacties) hoe beter, waarbij de richting niet eens zoveel uitmaakt. Zolang dat allemaal goed gaat (en het ging lang heel goed) dan incasseren we allemaal graag de voordelen van dit systeem (een lage pensioenpremie of soms helemaal geen pensioenpremie), en bekommert niemand zich om het stemrecht dat hoort bij aandelen.

mooie prijs

Als aandeelhouder mag je stemmen over de samenstelling van de rvc. Die rvc benoemt bestuurders, bepaalt hun beloning, en houdt zich ook bezig met zaken als fusie en overname. Maar ook of je aandelen verkoopt als er een bod komt op een onderneming. Denk aan voorbeelden als ABN Amro of de verkoop van Numico aan Danone. Als aandeelhouder moet je dan de afweging maken tussen een mooie prijs voor zo'n bedrijf nu (dus boven de koers op dat moment) of het vasthouden van je aandelen. In dat laatste geval blijf je dus eigenaar en behoud je (mede)zeggenschap over strategie en de gevolgen daarvan (voor bijvoorbeeld Nederland als vestigingsplaats). In de praktijk blijkt echter dat de vertegenwoordigers van die pensioenfondsen altijd voor die overname zijn, zowel de kopers als verkopers. Terwijl twee van de drie fusies en overnames niet opleveren wat bij de aankondiging wordt beloofd (om een hoge prijs te rechtvaardigen). De logica hierachter is het parallelle belang van bestuurders, hun adviseurs en investmentmanagers

bij die transactie. Bij maatschappelijke ondernemingen (scholen, ziekenhuizen, enz.) was een zelfde trend zichtbaar. Ze werden steeds groter en zakelijker, maar de mensen voor wie ze bedoeld waren en de eigen medewerkers herkenden zich steeds minder in de organisatie. Beide groepen waren nauwelijks meer hoorbaar als tegenwicht voor altijd ambitieuze bestuurders. Bedrijfsmatig werken werd verward met privaat eigendom en zakelijk besturen.

Burgers hebben dus als kiezer en als aandeelhouder hun inspraak en medezeggenschap laten minimaliseren. Naast het maatschappelijke thema van integratie kun je daarom ook spreken van het desintegratiethema, namelijk de desintegratie van het maatschappelijk middenveld in een gezonde democratie als medeoorzaak van de huidige crisis.

meepraten

Een gedragsverandering bij burgers is nodig. Van 'ik, nu' naar 'wij, later'. Mensen moeten weer tijd en moeite investeren in inspraak- en medezeggenschapsorganen, politieke partijen, belangengroeperingen, en via vakbonden in pensioenfondsbesturen. Meedenken over het gebruik van pensioenkapitaal, enzovoort. Ook al levert dat op korte termijn niets op voor jezelf. Het gaat om het nemen van de verantwoordelijkheid voor verdeling van bezit, (voor)rechten en lasten. Dit brengt werk met zich mee en vergt een zekere actiebereidheid om gekozen en benoemde leiders en toezichthouders er op aan te spreken hun werk goed te doen. <